

פרק שלישי אות נה.

ודרכי לפרש מאמר הכתוב, שאמר דוד "גפן ממצרים תסיע" 871, שהוא בכוונת מה שאמרו חז"ל (בחולין דף צב, ע"א): "אמר ר' שמעון בן לקיש: אומה זו כגפן נמשלה, זמורות שבה - אלו בעלי בתים". ופירש רש"י: "דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלין ופר' והוא עיקר הגפן, כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים, ומפירים ממונם למלכיות בשביל אחיהם ומתקיימים על ידם", עכ"ל. וזה שאמר דוד "גפן ממצרים תסיע" - היינו, בשעה שהבעלי בתים אוחזים במדת הגפן, שמפזרים ממונם בשביל אחיהם הנתונים בצרה, אז בשבילן באה ישועה לישראל, להסיע אותן ממצרים, להצילן מצרה כמבואר במדרש (ויקרא 872) התיבת מצרים הוא סמל כל צרה שבאה על ישראל, רחמנא ליצלן.

אבל, כל זה נגרס לך, רק במה שעשאתך הגלות ל"גלות" ד"ד, כונתי בזה, שהחיים של הגלות עשאוך לאיש הנבדל והנפרד מהכלל כולו, שאין אתה חי בגלות חיי עם. ויתורגם בלשון אשכנז: דוא פיהרסט נייכט אים גלות איין פאלקישעסלעבען דוא זאלסט דייך פיהלען מיטגליעד צו זיין פאן דעם הייליגען פאָלק ישראל 873. שאין אתה מרגיש את עצמך לחלק מן העם הישראלי, המפורד ומפורד בין העמים,

פרק רביעי אות ז.

ואל יתמה עלי השומע, איך אפשר לכלול יחד בכלל אחד כל אלו הקצוות שיש בישראל? על זה אשיב: הלא מצינו בזמן מרדכי ואסתר, שכנס וקיבץ את ישראל בכלל אחד. והאם תחשוב שבימי מרדכי הצדיק היו כולם בדעה אחת, הלא גם אז היו בדעות שונות, והרבה מהם היו מהמתבוללים. פקח עיניך וראה במדרש 65, איך מרדכי התחנן אליהם שלא יתגאלו בפת בג המלך 66, כיון שהסעודה היתה שלא באונס. ואעפ"כ, שמונה עשר אלף נתגאלו במאכלים אסורים ועשו תועבות גדולות ולא נתנו לבם לדברי הצדיק. מזה תבין, שהיו גם אז בחילוקי דעות. ואעפ"כ, כשבאה עליהם גזירה כללית שכללה כל כלל ישראל, בין ישראל אדוק בתורה ומצוות בין ישראל חוטא ופושע, ר"ל, הבינו שהתרופה למכה הזאת אינה אלא לקבץ ג"כ יחד את כל כלל ישראל בקיבוץ וכלל אחד, שיהיו באחדות יחד, מן הקיצוני היותר שמאלי עד הקיצוני היותר ימני, מבלי משים שום חילוק בין ישראל לישראל. וכאשר אמרה לו אסתר: "לך כנוס את כל היהודים" 67, ושזה דוקא יהיה התרופה למכה שארעה לישראל. דכמו שהצרה באה בהתכללות כל ישראל, כן הרפואה ג"כ צריכה לבוא ע"י ההתכללות, שייכללו יחד. ועל כן אמרה לו: "לך כנוס את כל היהודים", דוקא "כל היהודים", מבלי משים שום חילוק בין ישראל לישראל. וכן מצאתי ב"אשכול הכופר", להמקובל האלקי רבנו אברהם סבע חותנו זקינו של רבנו הב"י, בפירושו על המגילה בפסוק "ליהודים היתה אורה" 68, שכתב, שכל הדברים שהיו בצרה - נגדם היו בהצלה, עיי"ש.

ובזה אני מפרש את הפסוק "ועת צרה היא ליעקב וממנה ישע" 69. וכן אנו אומרים בתפילתינו "ומתוך צרה המציאם רווחה" 70: היינו, שאנו יכולים ללמוד הרפואה מהצרה עצמה, דכעין ביאת הצרה כעין זה היא ביאת הישועה. וכמו שהצרה באה בהתכללות כל כלל ישראל, כמו כן נמצא רווחה ורפואה בהתכללותינו יחד לדבר ה', אז נשיג רווחה וישועה מה'. וכן עשה מרדכי, ועלה בידו לכוללם יחד ע"י שנתן לבו על צרת הדוד, והיה דואג ומתאנח על כבודן של ישראל, והיה נותן אל לבו מה שמבואר בזהר ובש"ס ובמדרשים 71, שצריך לאהוב ולקרב את כל בר ישראל אפילו היותר גרוע, כי גם המה זרע אברהם יצחק ויעקב, וקירבם ולא רחקם, עד שבכח האהבה שהראה להם היה יכול להשפיע עליהם

לאט לאט, עד שחזרו למוטב בקבלת התורה מחדש 72. וכמו שכתב ב"אשכול הכופר" בפסוק "כי מרדכי היהודי וכו', ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו" 73 - שהיה מתעסק בעניניהם ומשתדל לעשות שלום ביניהם. והיה מועיל להם ואומר להם דברים טובים, והיה משרם בדעות אמיתיות, עיי"ש. אבל הכל היה במענה רך, ולא בצעקות ובקולות. ולמדין אנו מכל האמור, דבמקום שהצרה כלולה לכל ישראל, צריך שיהיה השלום ג"כ כלול לכל ישראל, וכמו שכתב "אשכול הכופר" - מה שהיה בצרה צריך להיות נגדה בהצלה, ורק אז נשיג רווחה וישועה מן השמים. וכבר הארכתי והוכחתי לעיל בפרק ג', מאות נ"ז עד אות ס"ו, שגאולתינו תלויה באחדותינו כולנו יחד כל כלל ישראל מכל הקצוות, ושיש לנו הכח לזה. והחוט המקיף והמחבר אותנו יהיה בהשתתפות כולנו במפעל בנין הארץ. יעיין הקורא שם. ואין מהצורך לכפול הדברים פה שנית.

ורצוני כאן בפרק האחדות רק לחזק הדברים שכתבתי למעלה, ולהראות כי זה רצון אבינו שבשמים. וכמו שכתב רבנו השל"ה (בשער האותיות, שער א 74), שעל כן נקראים אנחנו "כנסת ישראל" - כי כולנו מכונסים ומתייחדים בסוד אחדותו יתברך". ועל כן יש למנוע שלא להתקוטט ושלא לעשות מחלוקת בישראל, 75"כי הרעה הגדולה שבעולם היא המחלוקת, שהיא קשה מעבודה זרה, כמו שאמרו רז"ל 76 דורו של אחאב היו מנצחין במלחמותיהן אף שהיו עובדי עבודה זרה, מפני שהיה חיבור ושלום ביניהם. ודורו של שאול היו מנוצחים במלחמה אעפ"י שלא היה בהם חטא, מפני שהיו דלטורין מחרחרי ריב ביניהם. וסוד הענין, כמבואר לעיל בהגה"ה 77, כי אנחנו כנסת ישראל מיוחדים בסוד האחד האמיתי, וכשיש מחלוקת אז ח"ו יש חלוקה ופירוד למעלה וקיצוץ בנטיעות... על כן, מי שמצפה להיות זוכה פני השכינה, ירוץ מזהמת הנחש ויתרחק ממחלוקת אפילו ממיעוט קמא. ומה לי להאריך בגנות המחלוקת, כי כל הספרים מלאים מזה. נקוט האי כלילא בידך - כי עון (הפירוד ו) המחלוקת יותר קשה מעון ע"י, כמו שמצינו באחאב ושאול. עוד אמרו חז"ל 78: 'בג' מקומות יותר הקב"ה על ע"ז ולא יותר על המחלוקת". וביאר שם את שלשת המקומות האלו שיותר הקב"ה על ע"ז, ואת המקום שלא יותר על המחלוקת, עיי"ש שהאריך בזה.

על כן אחי ורעיי! אל תאמינו לאלו שבאים לעשות פירוד בין דביקות ישראל, באמרם שאי אפשר לאחד את כל חלקי ישראל שיהיו לעץ אחד 79, מפני שהוא סכנה ליהדות. דאפילו לז' יהי כדבריהם, וח"ו היה איזה שמץ סכנה, יותר אהוב לקב"ה שיהיו לאחדים באחדות, ממה שיהיו פרודים. וכמו שכתב רבנו השל"ה בשם חז"ל, וכפל בדבריו הראיה מאחאב ושאול. ובאמת, לאו סכנה היא כלל, ואדרבה אם יהיה להם קירוב הדעת מצד החרדים גם המה יתקרבו אלינו בהטיית לבם לטובה, וכמו שהבאתי לעיל (בפרק ג אות נ) בשם ה"פרדס יוסף" בשם אבות דר' נתן, דהרבה פושעים היו בישראל ונתקרבו לתלמידי חכמים, ויצאו מהם צדיקים וחסידים וכשרים. ויותר נאמנים לנו דברי חז"ל והשל"ה מדברי המפרידים בין הדבקים, אפילו יהיו מי שיהיו, אפילו עם א ברייטען פערנעס גדול מאד 80. ...

ותלוי באחדות ישראל - בודאי החוב לאחד את כל ישראל ולמנוע כל מחלוקת וכל פירוד, ולבנות ארצנו באחדות. וגם ראיתי בתשובות מהר"י ענייל זצ"ל 82, שהביא בשם רבנו מהר"ל שכתב בספריו 83, דידוע ששמו של הקב"ה הוא שלום 84 וחותרו אמת 85. והנה, מי קרוב יותר אל הגוף, שמו או חותמו? - בודאי יודו הכל ששמו קרוב אל עצמות האדם יותר מחותמו. וכן הוא אצל הקב"ה, ששמו שלום חשוב אצלו יותר מחותמו שהוא אמת. על כן צריך הרבה פעמים לוותר על האמת שהיא רק חותמו של הקב"ה, מפני השלום שהוא שמו של הקב"ה. עכ"ר רבנו מהר"ל שדיבר ברוח קדשו*.

לע"נ הרה"צ בעל אם הבנים שמחה שנעק"ה ביג' טבת

הש"י

השתא יש לנו פירות מעטים מאשר בכל שנה, נשלימה את הקטרון כדברי תורה על פירות ואילנות, דברי תורה הלא הם הפירות היותר מתוקים. במ"פ' כא (פ"ו) איתא: אמר ישראל אנו יודעין פוח של תורה, לפיכך אין אנו זזין מן הקב"ה ותורתו, שנאמר (ש"ש ב. ג.) בצלו חמדתי ירשבתי ופריו מוחק לחכי.

יש מאמר חז"ל ידוע: ישראל נמשלו לכל מיני אילנות נאים ומשובחים, בספר העיקרים מדבר על הענין הזה ואומר, שהמכות במאמרים כאלה הוא, ללמד איך יהיו צריך להיות. המאמר הנ"ל נמצא בר"פ תצוה (שפ"ד לו, א) ומזכירים שם מספר אילנות: תמר, שנאמר (ש"ש ז. ח) זאת קומתן דמתה לתמר. גפן, שנאמר (תהלים פ. ט) גפן מצרים תסיע וכר'. כמה נמשלו ישראל לאילנות האלה אינו מבואר שם. אולם דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר (מ"ס כריתות י. ד"ה א"א. וירשמי ר"ה פ"ג ה"ה - היתה כאניות כו'). בתוס' מנחות (ע"א רע"א) בשם מרש: מה תמר יש לו חאזה. כ"י ינבאל יש להם תאזה, לעשות רצון אביהם שבשמים. מזה יש ללמוד, כי יחודי אמיתו רק תאזה יחידה לו: לעשות רצון אביו שבשמים.

גפן, גפן מצרים חסיע. ביאור לזה נמצא במס' חולין (צ"ב) אומה זו לגפן נמשלה [גפן מצרים חסיע (ר"ש ס"ו)]. זמורה שבה, אלו בעלי בתים [בעלי נכסים בעלי רכוש]. מה הזמורה נמשלת העלים והפירות כך בעלי בתים גומלי חסר ומחזיקים ידי עניים ומפורים ממונם בשביל אחיהם ואלו מחזיקים על ידיהם (ר"ש ס"ו). אשכולות שבה, אלו ת"ח (ע"י מטה מו סע"ב - שהכל בו). עליון שבה, אלו עמי הארץ [לא כמובן אנשים שאין בהם ריח תורה כלל, אלא כמובן במונב עוסקים בעבודת הארץ: חורשין, זורעין וקוצרים ועושים שאר מלאכות ותיק נזנים מפרי עבודתם]. ויש ללמוד מזה שכל חלק צריך לחפיו את השיבותו וערכו של

משנתו: תלמודי חכמים מקיימין את נשמת האומה, והאחרים את גוף האומה. והיינו (חולין צ"ב) דשלוו מתם, ליבעי רחמי איחכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימין אתכליא. וצריך כל אחד ג"כ לבחון עד כמה אופן חייו מתאים אל המשל ולחקן מה צריך לחקן.

בתיאור הנפן שם מזכירים גם קנקנות, קנקנות שבה - אלו ריקנים שבישראל. הנה ידוע מאמר חז"ל (בבב"א נ"ג) כפלא הרימון רקתן (ש"ש ד. ג.) אף ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון. אולם לדאבח לבנו, ישנם עכשיו קנקנות שחם ריקים מכל לבנו, ישנם רחוקים לרעה על לאביהם שבשמים, ומשפיעים לרעה על הנער באופן גדולה מאד, ויש לירוא בסכנה רוחנית גדולה מאד, ויש קטרוג ולדאוג שהמצב הזה לא יעורר קטרוג למעלה ח"ו לפנים היה יותר קל ללמד

סניגוריא בגלל הסתרת הפנים, אבל עוננו אחרי אשר: וירא ישראל את חיד הגדולה אשר עשה ה' במצרים. הם - המצויים חיו מווינים כראוי ובמספר רב, ואנו מעטים וכמעט מחוסרי נשק, מוקפים ומותקפים מכל צד מאויבים אכזריים, וחי' הושיע יישראל נצחו חרץ לדרך חשבוע, וחי' ראו שיהיה "ייראו העם את ה' ויאמנו בו" ובמשו עבדו: ומה לעשותו? - ישנם קיצונים הדרשים את חפוד הגמור, אלה חיו מוזהרים בשביל אפילו על המדינה היהודית, כי המדינה כותרה מקשרת את כל חלקי האומה לחשיבה אחת אולם אין זה דרך המלך! מובן שהתחבורה יידידותית אסורה, זה נשאל תחת "כתחובך עם אחיזה" (ד"ה ב' ג. ל"א) אבל לחפסיק גם אותו הקשר המחבר צורך מוחלט, חיוני לשוכת האומה - אין זה, כאמור, דרך המלך.

בתולדות (פ' ק"ח) מובא מאמר הירושלמי (פאה פ"א ה"א) דודו של אחאב אע"פ שהיו רובו עובדי ע"ז [מהם פוסחים על שתי הסעיפים], אך יען היה העם מאוחד, חיו נצחין. והוא - התולדות, מפרש את הפסוק (אסתר ג. ח) ישנו עם אחד [עם ישראל], וכשהוא מפורד ומפורד [ע"ז עצמו, ע"י הפרוד], את דתי המלך, מלכו של עולם אינם עושים. [ולזה התכוונתי באמרי: אין זה דרך המלך, כלומר מלכו של עולם].

אכן סכנה גדולה לאחדות האומה באה עכשיו מצד החפשיים, מי האמין ומי פלל שראש העיריה של העיר העברית תל-אביב יבא עם העצה [לקבוע במדינה נישואין אזרחיים נוסף על הנישואין הדתיים, ומחוי' ולא פרשת] המהדה התקשוח על דת משה וישראל. ומה לעשות? מוכן שצריך למחות, להסביר, ללחום, אבל זה לכד אינו מספיק. יש עוד מה להשיג. זה במ"ה שבחוגי

החפשיים ההתנכרות לתורתו ולמסורתו גדולה הולכת, בה כמדה צריכים אלה, אשר דרך האמונה בחרי, להיות חולקים ומתחזקים באמונה ולעסוק בתורה ובמצוות ביתר דבקות, ביתר התלהבות, וביתר מסירת נפש, כדי להגן ולכפר על כללות האומה, ולבטל כל קטרוג, כדברי ישעיהו (י. כ"ג): כי אם יהיה עמך ישראל כחול הם שאר ישוב כו' כליון חרץ שוטף צדקה, פירוש (ר"ש) הגר"א: כי אם יהיה עמך ישראל [אשר לא עשו תשובה עריין] כחול הם, השאר, שישבו בתשובה שלמה, לא רק לנפשם ייטיבו להנצל מכליון ח"ו, אלא צדקתם תבטל את הקטרוג מעל האומה כולה ותצלם מכליון חרץ [כליון חרץ שוטף צדקה, צדקה הצדיקים תהיה שוטפת כליון ורגן על האומה].

שאין הפירוד הגמור הדר' הישירה, יצא ג"כ ממ"פ' אמר (ר"ש ל' ב') ד' מינים שכלולב נגד ד' חלקי האומה, האחרוג אוכל וריח טוב לו, נגד אלה [צדדיקים] שיש בהם תורה ומעשים טובים. כפות תמרים, אוכל כלי ריח. נגד אלה שיש בהם תורה, אבל אינם אנשי מעשה. וענין ע"ז עבת, ריח כו' ראינו אנכי, נגד אלה שיש בהם מעשים טובים אבל אינם בני תורה. ערבי נחל [אילן סרקן], נגד אלה שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, אמר הקב"ה לאבדן אי אפשר [משמע שהמזכר בפושעי ישראל, כי אם לא כן אין יעלה על הדעת לאבדן, וכן הוא בערכי הכנעיים] אלא מה? יעשו כולם אגודה אחת והצדיקים יכפרו על הפושעים. אמר הקדוש ברוך הוא לאבדן אי אפשר - מדוע? יען סוף כל סוף ישובו כולן בתשובה שלמה, בעירובין (נ"א). ודש מיר בר מר מאי דכתב (וימה כו, א"ב) והנה שני דרדי האנים מועדים לפני היכל ה' הודו האחד האנים טובות מאד והיוד האחר האנים רעות מאד

אשר לא תאכלנה מרע, התאנים הטובות אלו צדיקים גמורים התאנים הרעות אלו רשעים גמורים ושמה תאמר אבד סכרם בטל סכויים, תלמוד למר (ש"ש ז. י"ד) הודו"ם נתנו ריח, אלו ואלו עתידים שיהנו ריח טוב, לכן אי אפשר לאבדם. וזהו שדרש ר' ירמיה בסנהדרין (לו) וירח את ריח בגדיו (בראשית מ. כו) אל תקרי ריח בגדיו, אלא ריח בוגדיו. יצחק אבינו כבר הרגיש את הריח הטוב אשר גם בוגדיו עתידין ליתן כאחיות הימים. וכן כתב הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ז ה"ה) כבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה שנאמר (דברים ל"ב) ושבתי עד ה' אלוקיך, נאה הבטחה.

